

Elba en de Toscaanse eilanden

Hester van Delden

Colofon

©2024 Elba en de Toscaanse eilanden

©2024 Hester van Delden

Alle rechten voorbehouden

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Eerste druk 2024

ISBN 9789461231642 | NUR 512

Auteur: Hester van Delden

Serieredactie: Bartho Hendriksen en Leo Platvoet

Foto's: Hester van Delden

Kaart: UvA-Kaartenmakers, Castricum | uva-kaartenmakers.nl

Omslag: naar een ontwerp van De Weijer Design | deweijerdesign.nl

Met dank aan

Het was niet mogelijk geweest om de Toscaanse eilanden zo uitgebreid te bezoeken en zo goed te leren kennen, zonder de hulp van de Italiaanse instanties en autoriteiten. Mijn dank hiervoor gaat uit naar Ilaria Crescioli, Fernando Bardini, Maria Grazia Lodde en Marino Garfagnoli. Daarnaast wil ik alle enthousiaste lokale gidsen bedanken die me hebben laten kennismaken met de cultuur en verborgen parels van hun eilanden. Petra van de Ven wil ik bedanken voor het redigeren van het manuscript. Tenslotte wil ik mijn man Bart en onze dochters Nynke en Mirthe bedanken voor hun onvoorwaardelijke steun, geduld en nuttige adviezen.

Odyssee Reisgidsen

Odyssee Reisgidsen levert zijn titels als paperback of als e-book. Paperbacks zijn verkrijgbaar bij de (reis)boekhandels, via online boekhandels of de Odyssee-website. De e-books zijn verkrijgbaar via de Odyssee-website en een groot aantal internetplatforms. Uiteraard proberen wij de geboden informatie zo actueel en accuraat mogelijk te houden. Toch kunnen er onvolkomenheden en fouten in de tekst voorkomen. Odyssee aanvaardt daarvoor geen verantwoordelijkheid.

Foto cover: Uitzicht op Forte Stella vanaf Forte Falcone in Portoferraio

Foto titelpagina: Uitzicht op de Golf van Portoferraio

Foto pagina 6: Straatje in Poggio

Foto pagina 122: De auteur op onderzoek in Marciana

Odyssee Reisgidsen

Volg Odyssee Reisgidsen op Facebook en Instagram.
odyssee-reisgidsen.nl | info@odyssee-reisgidsen.nl

Voorwoord

Onder Nederlandse en Vlaamse toeristen is Toscane verreweg de populairste streek in Italië. Wat weinig mensen weten, is dat er ook nog zeven bewoonde eilanden bij de regio horen. Het toerisme op deze eilanden is later op gang gekomen dan in andere delen van Toscane. Ze hebben elk hun eigen authentieke mediterrane sfeer en ongerepte natuur behouden. De vijf kleinste Toscaanse eilanden zijn gevangenseilanden geweest, in het geval van Gorgona en Pianosa is dat nog steeds zo. Hierdoor lijkt de tijd er te hebben stilgestaan.

De eilanden hebben kustlijnen met lange zandstranden, maar ook rotsachtige inhammen met verlaten strandjes die je soms alleen te voet of met een bootje kunt bereiken. Tijdens mijn reizen naar de Toscaanse eilanden verbaas ik me telkens weer over hun diversiteit: binnen slechts enkele kilometers kun je terecht komen in compleet verschillende landschappen. In deze gids neem ik je mee op een ontdekkingsstocht over de zeven bewoonde eilanden van de Toscaanse archipel.

Elba is een stuk groter dan de andere eilanden en telt veel meer dorpen en toeristische mogelijkheden. Het spreekt dan ook voor zich dat in deze gids de meeste aandacht aan dat eiland wordt besteed. De overige zes eilanden worden in een apart hoofdstuk besproken.

Elba wordt al sinds de bronstijd bewoond en werd bezocht en gedomineerd door Grieken, Etrusken, Liguriërs, Romeinen, Saracenen, Genuanen, Pisanen, Spanjaarden, Engelsen, Fransen en tenslotte in de vorige eeuw nog door Duitsers en geallieerden. Ze hebben allemaal hun sporen op het eiland nagelaten, wat heeft geleid tot een interessante mix van culturele invloeden. Of je nu wilt ontspannen op de stranden en snorkelen in het kristalheldere zeewater, je liever een avontuurlijke trektocht door de ruige natuur maakt of juist historische stadjes en musea verkent: op Elba kan het allemaal.

Buon viaggio e buona lettura!
Hester van Delden

Updates

Uiteraard houdt Odyssee zich aanbevolen voor reacties van kritische lezers. Zijn er foutieve vermeldingen, wijzigingen in openingstijden, prijzen en dienstregelingen? Laat het ons weten! Of heb je tips over hotels, pensions, campings en dergelijke? Ook dat horen we graag! Stuur een email naar: info@odyssee-reisgidsen.nl.

Ga voor updates van de gids naar odyssee-reisgidsen.nl/item/elba-en-de-toscaanse-eilanden-updates

Inhoudsopgave

Korte schets van de Toscaanse archipel

Elba en de Toscaanse eilanden verkennen 7

Odysee's aanraders Elba 9

Centraal Elba

Portoferraio en omgeving verkennen 10

Oost-Elba

Oost-Elba verkennen 30

West-Elba

West-Elba verkennen 52

De kleine Toscaanse eilanden

De kleine Toscaanse eilanden verkennen 69

Gorgona 72

Capraia 74

Pianosa 79

Montecristo 86

Giglio 88

Giannutri 95

Achtergrondinformatie

Landschap en bevolking 98

Korte geschiedenis van Elba 100

Lokale keuken 104

Praktische informatie

Reisinformatie 107

Praktisch ABC 112

Een mondje Italiaans 117

Register 119

Kaders

Napoleons verbanning naar Elba 12

Mago Ciò: freeclimber avant la lettre 14

Toren met vele namen 16

Napoleons aankomst op Elba 19

Napoleons ontsnapping van Elba 21

Napoleons verering op Elba 25

De Waldenzen van Rio Marina 33

Paasbroden om harten te winnen 37

Maritieme wijn bij Azienda Arrighi 39

De Magneetberg, Rudolph Steiner en Theodor Tobler 45

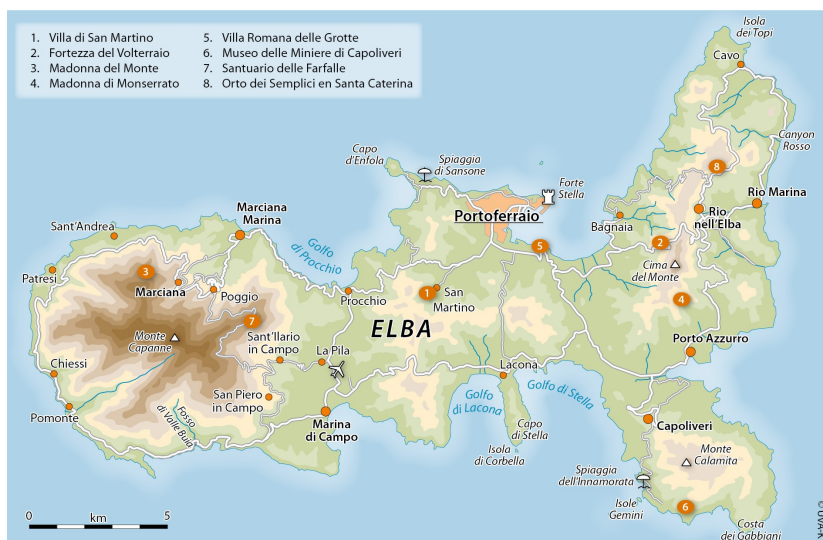
De legende van de verliefden 48

Jacques Mayol en The Big Blue 49

De 'caprili' van Elba 59

Napoleons geheime ontmoeting op de berg 63

- Proeftuinen voor een humaan gevangeniswezen 71
- Botanisch wandelpad op Capraia 76
- Agrippa's verbanning naar Pianosa 80
- Pianosa: Duivelseiland of Paradijs? 83
- Giulia, 'koningin van Pianosa' 85
- De ramp met de Costa Concordia 90
- San Mamiliano, beschermheilige van de Toscaanse archipel 93

Elba en de Toscaanse eilanden verkennen

Het haventje van Cottone in Marciana Marina

Elba is verreweg het grootste en bekendste eiland van de Toscaanse Archipel, in een boog daaromheen liggen van noord naar zuid de eilanden Gorgona, Capraia, Pianosa, Montecristo, Giglio en Giannutri. Dan zijn er nog talloze onbewoonde eilanden en rotseilandjes, die zo klein zijn dat ze *formiche* (mieren) worden genoemd. In 1996 werden ze met elkaar verenigd door de oprichting van het Nationaal Park van de Toscaanse Archipel dat de zee, de koraalriffen, de buitengewone biodiversiteit en de landschappen van de eilanden moet beschermen. Met een totale oppervlakte van ongeveer 180 km² land en 61 km² zee vormt dit het grootste beschermde maritieme natuurpark in Europa. Alle eilanden hebben duurzaamheid dan ook hoog in het vaandel staan.

De zeven bewoonde eilanden van de Toscaanse archipel verschillen erg van elkaar. Behalve dat ze een eigen karakter en geschiedenis hebben, zijn ze ook in ecologisch en landschappelijk opzicht bijzonder divers. Wat ze met elkaar gemeen hebben is een ontspannen eilandcultuur, prachtige natuur en het kristalheldere water van de Tyrreense Zee, die de eilanden omringt en met elkaar verbindt. De eilandengroep is onderdeel van de regio Toscane, bestuurlijk gezien behoren de eilanden Elba, Gorgona, Capraia, Montecristo en Pianosa tot de provincie Livorno en Giglio en Giannutri tot de provincie Grosseto.

Odyssee's aanraders Elba

Bijzondere kerken en kloosters

- *San Nicolakerk* in San Piero in Campo, fortkerk met dubbel altaar.
- *Chiesa della Misericordia*, waar Napoleon jaarlijks met een requiem-mis wordt geëerd.
- *Santuario della Madonna del Monserrato*: wandel de berg op voor schitterende vergezichten.

Unieke eetgelegenheden

- *Cacio e vino in San Piero* in Campo: mediterrane sfeer op mooi terras.
- *Vishandel Da Antonietta* in Capoliveri: voor smakelijke visgerechten tussen de eilanders.
- *Cibo Cibo* in Capoliveri: lokale lekkernijen in een origineel decor.

Mooieste stranden

- *Le Ghaie*: strand met gevlekte kiezels, waar de Argonauten zouden zijn geland.
- *Sansone*: kristalhelder water, omgeven door groene heuvels.
- *Cavoli* en *Fetovaia*: twee prachtige, schone strandjes aan de westkust.

Inspirerende musea

- *Palazzina dei Mulini* en *Villa San Martino*: residenties van Napoleon op Elba.
- *Mijnen van Capoliveri*: hier treed je in de voetsporen van mijnwerkers.
- *Archeologisch Museum van Marciana*: Etruskische oudheden en fascinerende wrakvondsten.

Overweldigende natuur

- *Santuario delle Farfalle*: schaduwrijk vlinderpark op de Monte Perone.
- *Canyon Rosso*: wandelen door een dieprode kloof met uitzicht op zee.
- *Monte Capanne*: uitzicht vanaf de hoogste berg over Elba en de Toscaanse archipel.

Imposante vestingwerken

- *Portoferraio*: meesterwerk van militaire architectuur.
- *Fortezza del Volterraio*: blik op de Golf van Portoferraio.

San Nicola kerk in San Piero in Campo

Tuin van Palazzina dei Mulini, Napoleons stadspaleis

Portoferraio

Als je de oude haven van **Portoferraio** (12.000 inw.) vanaf zee nadert, springt als eerste de achthoekige **Torre della Linguella** (toren van de landtong) in het oog, met daarachter een grote hoefijzervormige inham met de imposante 16de-eeuwse vestingwerken die werden gebouwd in opdracht van de machtige Florentijnse familie De Medici: de **Darsena Medicea**. Het wordt met recht een toevluchtshaven genoemd: op dagen met harde wind en ruwe zee kunnen zelfs grote schepen hier veilig voor anker gaan in afwachting van beter weer. In de pittoreske oude haven liggen nog steeds enkele traditionele vissersboten, maar het moderne scheepvaartverkeer met veerboten, elegante jachten en af en toe

flamingo's het eiland graag aan. Er groeien meer dan vierhonderd verschillende soorten bomen en struiken. Het enige huis op het eiland huisvest altijd twee boswachters, die om de paar maanden worden afgelost.

geschiedenis

Montecristo werd al in de ijzertijd bewoond en de Etrusken exploiteerden de eikenbossen als brandstofvoorziening, voor het smelten van ijzererts uit de mijnen van Elba.

De Romeinen noemden het *Mons Jovis* (Jupiterberg) en richtten op de hoogste berg een altaar op voor hun oppergod Jupiter, waarvan sporen bewaard zijn gebleven. Later werd er graniet gewonnen, dat mogelijk gebruikt werd bij de bouw van de Romeinse kustvilla's op Elba, Giglio en Giannutri.

In de 5de eeuw werden de grotten van het eiland de thuisbasis van verschillende kluizenaars, naar verluidd volgelingen van San Mamiliano (zie kader-tekst). Na de overgang naar het christendom kreeg het eiland zijn huidige naam en aan het begin van de 7de eeuw stichtten Benedictijnen er een klooster, gewijd aan San Mamiliano. Er werd een kapel gebouwd in de grot waar de heilige in de 5de eeuw had gewoond. Dankzij schenkingen van verschillende adellijke families werd het klooster zeer machtig en rijk, wat aanleiding gaf tot legenden over een kostbare schat die op het eiland verborgen zou zijn.

Rond 1600 werd het klooster door zeerovers verwoest. De kloosterorde werd vervolgens opgeheven en Montecristo werd voorgoed verlaten. In 1869 deed men nog een poging om op Montecristo een dependance op te richten van de agrarische strafkolonie Pianosa. De twaalf gevangenen en vier bewakers werden echter vrijwel onmiddellijk weer teruggedroepen naar Pianosa, gezien de absoluut onrendabele aard van het experiment. Sinds 1971 is het hele eiland een zeer strikt beschermd natuureservaat.

Montecristo bezoeken

Montecristo mag pas sinds kort worden bezocht, onder begeleiding van een parkgids. Dit geldt echter voor een beperkt aantal bezoekers per jaar, dus een aanvraag voor een vergunning moet je lang van tevoren indienen. Als het je lukt een plek op de lijst te bemachtigen, dan maak je een begeleide dagtocht naar het eiland. Tijdens de wandeltocht (2 uur) beklim je de rots en zie je overblijfselen van het Romeinse Jupiteraltaar, het 13de-eeuwse klooster en van de nog oudere abdij. De **San Mamilianogrot**, waar de heilige zou hebben verbleven, is ook nog steeds zichtbaar. Je kunt er ex-voto's zien die pelgrims en matrozen er door de jaren heen hebben achtergelaten.

Op Montecristo staat de natuur altijd voorop

terugkeerden naar het eiland - om er vakantie te vieren en vakantiewoningen te bouwen.

De vakbonden probeerden nog lange tijd een sluiting van de mijnen tegen te gaan, maar in 1981 was het door de prijsdaling en concurrentie op de wereldmarkt afgelopen met de ertswinning. Toch kwam het toerisme pas een paar jaar later echt op gang en werd het voor verreweg de meeste eilandbewoners de belangrijkste bron van inkomsten. In razend tempo verrezen er hotels en een deel van de kust werd volgebouwd met villa's en vakantie dorpen. De oprichting van het Nationaal Park van de Toscaanse archipel in 1996 vormt dan ook een belangrijk en noodzakelijk keerpunt in de ontwikkeling van het toerisme op het eiland - dat zich tegenwoordig richt op kwaliteit, authenticiteit, duurzaamheid en bescherming van de biodiversiteit.

Lokale keuken

De alomt gewaardeerde Toscaanse *cucina povera* heeft op Elba een interessante twist gekregen met typische gerechten uit de keuken van mijnwerkers en steenhouwers. De term *cucina povera* ('arme keuken') verwijst naar het feit dat de gerechten ontstaan zijn uit armoede, waarbij efficiënt gebruikge- maakt wordt van restjes. Vanwege de ligging aan zee zijn gerechten met schelpdieren en vis overvloedig op de Toscaanse eilanden. Zie ook: 'Op de Elbaanse menukaart' in het onderdeel 'Een mondje Italiaans'.

Een taartje met tonijn, avocado en saffraan